

Ronde 2

Iris Kamp & Yvette Jansen
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Contact: Iris.Kamp@han.nl
Yvette.Jansen@han.nl

Aan de slag met de literaire competentie van je leerlingen: De Leescyclus

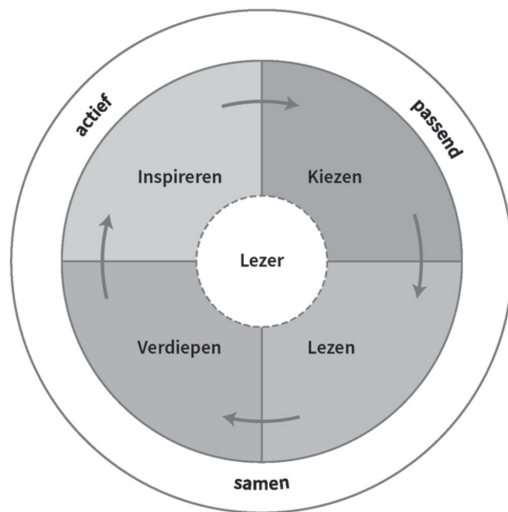
1. Inleiding

Al jarenlang verdiepen Iris Kamp en Yvette Jansen, beiden lerarenopleiders Nederlands aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, zich in de didactiek van leesbevordering. Het didactisch model 'De Leescyclus', dat beschreven staat in het boek *Jeugdliteratuur & Didactiek. Handboek voor vo en mbo* (2019), is onder andere van hun hand en wordt inmiddels breed ingezet binnen het voortgezet onderwijs en de lerarenopleidingen in Nederland. In 2019 gaven Kamp en Jansen in hun bijdrage tijdens de HSN-conferentie een inkijkje in het model 'De Leescyclus'.

Dit jaar is het kader nog steeds het didactisch model 'De Leescyclus', maar maken zij een verdiepingsslag. Er zijn de laatste jaren veel wetenschappelijke publicaties verschenen die de kracht van onderwijs in jeugdliteratuur bevestigen. In hun workshop gaan de lerarenopleiders in op het belang van jeugdliteratuur in het onderwijs door acht doelen, gebaseerd op deze wetenschappelijke publicaties, te koppelen aan jeugdliteratuuronderwijs. Uiteraard met veel aandacht voor de lespraktijk.

2. De Leescyclus

Voor wie het model 'De Leescyclus' nog niet kent, eerst een introductie. 'De Leescyclus' is een model dat docenten handvatten geeft bij de inrichting van hun lessen jeugdliteratuur.

Figuur 1 – De Leescyclus.

Een les of lessenserie jeugdliteratuur bestaat uit vier fasen die elkaar opvolgen:

1. de inspiratiefase;
2. de keuzefase;
3. de leesfase;
4. de verdiepingsfase.

In de inspiratiefase raakt de leerling gemotiveerd voor het lezen van een boek, een verhaal of een gedicht. Dat kan bijvoorbeeld doordat leerlingen zich verdiepen in een thema (klimaatverandering, vriendschap, enz.), een schrijver de klas bezoekt of leerlingen hun favoriete boek in de klas promoten. Belangrijk voor leerlingen om intrinsiek gemotiveerd te raken voor lezen, is dat zij aangesproken worden op hun competentie, een bepaalde mate van keuzevrijheid krijgen en leren in verbinding. Zie de begrippen in de witte schil van het model in Figuur 1.

In de keuzefase is het kiezen van het juiste boek op het juiste moment belangrijk, zodat leerlingen een positieve leeservaring opdoen. De rol van de docent en klasgenoten is hier van belang. Zo kan de docent geschikte boeken over een bepaald thema selecteren en presenteren, en kunnen leerlingen, na een gesprek met een klasgenoot over hun leessaak, voor elkaar een boek kiezen.

In de leesfase zijn de leerlingen aan zet: zij lezen het gekozen boek. Dat kan op verschillende manieren (zie hiervoor het eerdergenoemde handboek *Jeugdliteratuur & Didactic. Handboek voor vo en mbo*).

Tot slot maken de leerlingen in de verdiepingsfase een opdracht die hen laat reflecteren op het gelezen werk.

In de vier fasen kan gekozen worden voor het inzetten van verschillende soorten opdrachten: schriftelijke opdrachten, mondelinge opdrachten, creatieve opdrachten en lees-, kijk- en luisteropdrachten (zie: Kamp & Jansen 2024). Het jeugdliteratuuronderwijs volgens ‘De Leescyclus’ gaat daarmee uit van samenhang binnen het leergebied Nederlands. Daarnaast is het binnen het jeugdliteratuuronderwijs relatief eenvoudig om aan te sluiten bij andere vakken met de didactiek van ‘De Leescyclus’. De didactiek is geschikt voor het primair en het voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs.

3. Doelen jeugdliteratuuronderwijs

Door de ontleding onder jongeren komt de nadruk in jeugdliteratuurlessen al snel te liggen op lezen leuk vinden. Dat is begrijpelijk, want als er niet gelezen wordt, is onderwijs over jeugdliteratuur onmogelijk. Toch willen we hier een lans breken voor jeugdliteratuuronderwijs dat verdergaat dan ‘lezen voor de leuk’. D’hoker, hoogleraar literatuurwetenschap aan de KU in Leuven, verwoordt dat treffend in het volgende citaat: “Leesplezier is een voorwaarde voor goed literatuuronderwijs, een hefboom om andere doelen te bereiken, eerder dan een leerdoel op zich” (D’hoker 2022: 65).

Het doel van de lessen jeugdliteratuur is dat leerlingen hun literaire competentie ontwikkelen. Omdat het lastig bleek, zeker voor studenten van de lerarenopleiding, om aan het begrip ‘literaire competentie’ in de praktijk handen en voeten te geven, voelden Kamp en Jansen de noodzaak om het begrip te concretiseren. Met behulp van wetenschappelijke publicaties over het belang van (jeugd)literatuur lezen, zijn de volgende acht doelen tot stand gekomen – zie de kaartensets in Kamp & Jansen (2024):

1. *Kritisch denken* – Lezers bekijken thema’s vanuit verschillende perspectieven om een weloverwogen mening te vormen over sociale, psychologische of morele kwesties.
2. *Inzicht in eigen emoties* – Lezers gebruiken de verhaalwereld als spiegel. Ze herkennen, benoemen en uiten hun eigen emoties naar aanleiding van het verhaal.
3. *Zingeving* – Lezers worden zich door het lezen bewust van hun eigen waarden en morele kompas. Ze krijgen inzicht in hoe ze tegen de wereld aankijken en wat ze daarin belangrijk vinden.
4. *Empathisch vermogen* – Lezers kunnen zich inleven in de gedachten en de beleveniswereld van personages, waardoor ze meer begrip hebben voor de gevoelens en emoties van anderen.
5. *Horizon verbreden* – Het boek dient als venster op de wereld. Lezers kijken verder dan hun eigen leefwereld, wat bijdraagt aan hun kennis van en een genuanceerde kijk op de wereld.

6. *Verbeeldingskracht* – Lezers ontwikkelen verbeeldingskracht, wat aan hen de ruimte geeft om een tekst te interpreteren en nieuwe vormen van kijken en denken te ontdekken.
7. *Analyseren van verhalen en gedichten* – Lezers kunnen met behulp van aspecten van verhaal- en poëzieanalyse zowel de werking als de diepere betekenis van verhalen en gedichten ontdekken.
8. *Leessaakontwikkeling* – Lezers verbreden hun leesrepertoire en ontwikkelen hun waardering voor literaire teksten, op basis van eigen en andermans ervaringen met deze teksten.

In de herdruk van *Jeugdliteratuur & Didactiek, handboek voor vo en mbo* (te verschijnen in 2026) zal nog dieper ingegaan worden op deze doelen en op de onderbouwing ervan.

4. De workshop

In de workshop die Iris Kamp en Yvette Jansen zullen geven tijdens de HSN-conferentie laten zij de deelnemers verschillende soorten lesactiviteiten, die inzetbaar zijn in de verschillende fasen van het didactisch model, koppelen aan de doelen van onderwijs in jeugdliteratuur. Tevens maken ze inzichtelijk hoe jeugdliteratuur in samenhang met andere domeinen binnen het vak Nederlands gegeven kan worden, en hoe de domeinen elkaar kunnen versterken. Daarnaast wordt expliciet ingegaan op het boekgesprek, waarmee leerlingen ook aan de doelen en dus aan hun literaire competentie werken. Uitgangspunt is hierbij *De Leescyclus. Kaarten met activiteiten voor doelgericht jeugdliteratuuronderwijs* (Kamp & Jansen 2024).

Referenties

- D'hoker, E. (2022). *Leerlingen en literatuur*. Tiel: Lannoo.
- Kamp, I. & Y. Jansen (2019). "Leesbevordering volgens de didactiek van 'De Leescyclus'". In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Drieëndertigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 191-195.
- Kamp, I., J. de Jong-Slagman & P. van Duijvenboden (2019). *Jeugdliteratuur & Didactiek. Handboek voor vo en mbo*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Kamp, I. & Y. Jansen (2024). *De Leescyclus. Kaarten met activiteiten voor doelgericht jeugdliteratuuronderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.